

KVINNOR OCH FORSKNING

Den senaste tiden har intresset för forskning och forskarutbildning i Sverige ökat. Intresset kommer inte bara från de kvinnliga forskarna själva utan också från de olika kvinnoorganisationerna. Det är hos kvinnorna forskarens villkor ställs på sin spets. Det är svårt att kombinera en traditionell forskning och en modern syn på jämlikhet. Forskningen kräver mer än heltidssysselsättning; samtidigt som hem och familj kräver sin del. Centrala doktorandrådet vid Lunds universitet har i en nyligen genomförd enkät försökt belysa situationen för de forskarstuderande. Enkäten finns redovisad i sin helhet i en särskild skrift 'Doktorandenkäten 1980' med undertecknad, Bengt Lundell och Örjan Björkhem som ansvariga.¹

I det följande redovisas några iakttagelser från denna enkät, speciellt vad gäller de kvinnliga forskarnas situation.

Ett av problemen vid utförandet av enkäten, är den dåliga och bristfälliga uppföljningen av forskarutbildningen. Det produceras visserligen en hel del statistik, men när den publiceras är den hopplöst föråldrad. Vi ville dessutom med enkäten ta ett första steg för att belysa dom faktiska villkoren som forskningen bedrivs under.

Enkäten visar på tre problemområden: den ekonomiska-sociala situationen, undervisning-handledning samt arbetsmiljö.

Den ekonomiska-sociala situationen

Det är värt att kommentera att problemet inte *enbart* är av kvinnokaraktär. Vad gäller ekonomin visar enkäten att ca 40 % av alla kvinnliga forskare arbetar utanför universitetet. 9 % har studielån och 18 % av de som besvarat enkäten har utbildningsbidrag. Detta innebär att kvinnorna har en lägre medianinkomst än männen. Vi frågade också om sammanboendes försörjningskälla och inte heller här är det några större skillnader mellan könen, men man kan notera att kvinnor som sammanbor med en man som doktorerar i större utsträckning har studie-medel än motsvarande män. En tolkning av detta är att fler kvinnor stannar i Lund för att ens sammanboende doktorerar här och istället för att ta arbete som är svårt i dagens läge, tar man studielån.

Kvinnor gör ofta uppehåll i sina studier pga barnafödande och barnpassning. Dessa uppehåll varar längre än männens. Det är föga förvånande att kvinnliga doktorander sköter den större delen av hushållsarbetet. Den traditionella synen på kvinnan visar att omgivningen förväntar sig att kvinnan ska ta på sig arbetet med hem och familj. Dessa extraarbeten och uppehåll gör att forskarstudierna försenas och konsekvensen blir att kvinnan tvingas göra längre avbrott där forskningen helt läggs åt sidan samt att hemarbetet stjälar flera timmar från forskarutbildningen varje dag.

Flera kvinnor än män har funderat på att avbryta sina studier pga psykiska eller andra skäl. Kanske beror detta på det dubbelarbete kvinnorna tvingas göra, dålig kontakt med handledaren och med institutionen 'man känner sig alltid efter' eller på svårigheten att få arbete efter disputationen. Detta är problem som givetvis också gäller männen, men som i högre utsträckning drabbar kvinnorna. Drabbas man av problem under utbildningstiden vänder sig 40 % av männen till sin handledare, medan bara 29 % av kvinnorna väljer handledaren i samma situation.

Handledning-undervisning

En av avsikterna med 1969 års forskningsreform var ökad handledning och fler fors-

karkurser. Detta förutsatte bl a att handledaren mera aktivt tog del i doktorandens arbete. Utfallet av reformen blev inte riktigt detta. Det är doktoranden som får stå för aktiviteten. Vill man ha kontakt med sin handledare får man själv ofta ta initiativet via tidsbeställning. Problemet är särskilt stort inom humanistiska och samhällsvetenskapliga fakulteterna där också andelen kvinnor är störst.

95 % av handledarna vid Lunds universitet är män, enbart 5 % är kvinnor. Ett mindre antal kvinnor känner sig diskriminerade av handledaren pga sitt kön. Han visar inget intresse för deras forskning 'Jag har ju hem och barn och blir ju ändå aldrig färdig'.

Även om antalet diskriminerade kvinnor inte är så stort är det allvarligt att det överhuvudtaget förekommer.

Kvinnor deltar mindre i seminarier och kursverksamhet än männen. Materialet i enkäten antyder att en del kvinnor har forskning som en slags hobbyverksamhet vid sidan om. Detta gäller framförallt äldre kvinnor som på gamla dar har börjat forska. Motsvarande grupp finns också bland männen.

I övrigt vad gäller undervisning och handledning är inte problemen könsbundna, utan detta är stora och allvarliga problem som vi, utifrån våra utgångspunkter måste lösa snarast.

Arbetsmiljö

Flertalet doktorander sitter hemma vid köksbordet och forskar idag. Antalet doktorander är så stort att platser på institutioner, bibliotek etc inte räcker till. Detta medför svårigheter att hålla sig a jour med forskningsämnet, i brist på tidskrifter, böcker och tillgång till diskussion med övriga doktorander och institutionspersonal. Det medför också att det tar mer tid att renskriva uppsatser, kopiera, ringa samtal m m. Framförallt så medför köksbordsforskningen en mindre kontakt mellan forskare. Detta innebär i sin tur – och det är det allvarligaste – en stor distans till forskningen och aktuella strömningar inom ämnet. Denna risk är större för kvinnorna.

Vår enkät pekar på några problemområden. En förutsättning för drägligare villkor är att den sociala och ekonomiska situationen förbättras. Det gäller försörjningen under utbildningstiden, liksom avgränsningen mellan egen forskning och institutionsarbete.

Det är helt orimligt att doktorander inte har samma sociala förmåner som övriga samhällsmedborgare. Här drabbas kvinnor som föder barn hårt. En kvinna som har utbildningsbidrag och föder ett barn får visserligen behålla sitt utbildningsbidrag, men skulle det hända att hon skaffar ett till, blir det besvärligt. Hon kan nämligen bara få ett års förlängning av sitt bidrag. Svårigheten att få daghemsp plats kan också medföra att kvinnan blir tvungen att vara hemma och ta hand om sitt barn.

Att i dagens samhälle avlägga en doktors-examen inom stipulerade fyra år är i det närmaste omöjligt. Med de uppehåll som det har visat sig att kvinnor tvingas göra i kombination med ekonomiska svårigheter och handledarproblem blir doktorsexamen ofta en tioårsplan under magra förhållanden.

Med tanke på att en fjärdedel av doktoranderna vid Lunds universitet är kvinnor är forskarutbildningen någonting som verkligen måste ses över.

Rekrytering och arbetsmarknad har inte diskuterats här men är inte desto mindre viktiga ur jämställdhetssynpunkt.

NOT

1. En sammanställning av enkätens resultat kan rekvireras från Lunds studentkår. Priset är 10 kronor.

Rigmor Sylvé
Lunds studentkår
Box 799
220 07 Lund